MUHAMMAD YUSUF SHE'RLARIDA VATANPARVARLIK RUHI

Dilorom Tashova,
f.f.f.d.(PhD),
IIV Buxoro akademik litseyi o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston xalq shoiri Muhammad Yusuf she'riyatida Vatan tushunchasining badiiy-falsafiy talqini, ona yurtga muhabbat, milliy g'urur, xalq taqdiri, tarixiy xotira va istiqlol g'oyalarining ifodalanish xususiyatlari tahlil qilinadi. Shoirning vatanparvarlik ruhidagi she'rlari misolida Vatan obrazining poetik mohiyati, lirik qahramonning ruhiy kechinmalari, xalqona ifoda uslubi va badiiy tasvir vositalarining o'rni yoritiladi. Shuningdek, Muhammad Yusuf ijodining yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, ularda yurtga daxldorlik, sadoqat va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirishdagi ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Muhammad Yusuf, Vatan, vatanparvarlik, milliy g'urur, istiqlol, ona yurt, xalqparvarlik, tarixiy xotira, lirik qahramon, milliy qadriyatlar, badiiy obraz, poetik mahorat.

O'zbek adabiyoti tarixida Vatan mavzusi barcha davrlarda ijodkorlarning diqqat markazida bo'lib kelgan. Chunki Vatan insonning tug'ilib o'sgan maskani, kindik qoni to'kilgan muqaddas tuprog'i, ajdodlar xotirasi, milliy o'zligi va kelajak avlodlar taqdiri mujassam bo'lgan bebaho qadriyatdir. Shu bois Vatanga muhabbat, uning ozodligi va ravnaqi uchun qayg'urish, xalq taqdiriga daxldorlik tuyg'usi badiiy adabiyotning eng muhim g'oyaviy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

O'zbek she'riyatida Vatan mavzusini o'ziga xos samimiyat, xalqona ohang va chuqur insoniy kechinmalar bilan kuylagan ijodkorlardan biri Muhammad Yusufdir. Uning she'rlari o'quvchi qalbiga murakkab falsafiy iboralar yoki balandparvoz chaqiriqlar orqali emas, balki sodda, ravon va ta'sirchan ifodalar vositasida kirib

boradi. Shoir ijodida Vatan oddiy geografik hudud sifatida emas, balki insonning butun borlig‘i, hayot mazmuni, orzu-umidlari va ma’naviy tayanchi sifatida namoyon bo‘ladi.

Muhammad Yusuf she’riyatining xalq qalbidan chuqur joy egallashining asosiy sabablaridan biri ham uning ijodida xalq dardi bilan shaxsiy kechinmalarning uyg‘unlashganidir. Shoir Vatan haqida yozar ekan, avvalo, o‘z qalbining tubidagi muhabbatni ifoda etadi. Bu muhabbat orqali millionlab insonlarning o‘y-kechinmalari, orzu-armonlari va ezgu intilishlarini aks ettiradi. Natijada uning she’rlari muayyan bir insonning hissiyotlari doirasidan chiqib, umumxalq tuyg‘usining badiiy ifodasiga aylanadi.

Muhammad Yusuf ijodida vatanparvarlik tushunchasi faqat yurtni madh etish bilan cheklanmaydi. Unda xalqning tarixiga hurmat, milliy qadriyatlarni asrash, ona tiliga ehtirom, yurt taqdiriga befarq bo‘lmaslik va kelajak oldidagi mas’uliyat kabi tushunchalar ham o‘zaro uyg‘unlashadi. Shu jihatdan shoirning vatanparvarlik ruhidagi asarlari nafaqat badiiy-estetik, balki katta ma’naviy-tarbiyaviy ahamiyatga ham ega.

Uning ijodida muhabbat, sadoqat, insoniylik, ona, tabiat, tarix va Vatan mavzulari muhim o‘rin egallaydi. Ayniqsa, Vatan mavzusi shoirning butun ijodiy faoliyatini birlashtirib turuvchi asosiy g‘oyaviy yo‘nalishlardan biridir. Shoirning “Vatanim”, “O‘zbekiston”, “Ulug‘imsan, Vatanim”, “Iqror”, “Xalq bo‘l, elim” kabi asarlarida ona yurtga muhabbat turli badiiy shakllarda ifodalanadi. Bu she’rlarda Vatan insonning o‘zligini belgilovchi, uning ma’naviy dunyosini shakllantiruvchi muqaddas maskan sifatida gavdalanadi.

Muhammad Yusuf she’riyatida Vatan obrazi, avvalo, insonning eng yaqin va aziz tushunchalari bilan bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Shoir uchun Vatan – ona, beshik, tuproq, mahalla, qishloq, xalq va ajdodlar xotirasidir. Ushbu obrazlar orqali Vatan tushunchasi o‘quvchi tasavvurida yanada jonli va ta’sirchan mazmun kasb etadi.

Shoirning “Vatanim” she’rida ona yurtga bo‘lgan muhabbatning o‘ziga xos ifodasi kuzatiladi. Asarda Vatan shunchaki madh etiladigan go‘zal makon emas, balki insonning qalbida yashaydigan, uning borlig‘ini belgilaydigan muqaddas qadriyat sifatida talqin qilinadi. Lirik qahramonning Vatanga munosabatida faxr va iftixor bilan birga, mas’uliyat, sadoqat va mehr tuyg‘ulari ham mujassam.

Shoir Vatan haqida so‘z yuritganda uning tabiiy go‘zalliklarini tasvirlash bilan cheklanmaydi. U yurtning tarixiy taqdiri, xalqning orzu-umidlari, ajdodlarning mashaqqatli hayoti va kelajak avlodlar oldidagi burch masalalariga ham e’tibor qaratadi. Shu jihatdan Muhammad Yusuf she’riyatida Vatan obrazi ko‘p qirrali badiiy mazmun kasb etadi.

Shoirning badiiy mahorati shundaki, u keng va murakkab ijtimoiy-falsafiy tushunchalarni oddiy hayotiy manzaralar orqali ochib beradi. Masalan, ona tuproq, qishloq yo‘llari, bolalik xotiralari, xalqning kundalik turmushi kabi obrazlar Vatan haqidagi yuksak tuyg‘ularni ifodalashga xizmat qiladi. Bu esa uning she’rlarini o‘quvchiga yanada yaqinlashtiradi.

“Ulug‘imsan, Vatanim” she’rida shoirning ona yurtga bo‘lgan yuksak ehtiromi va cheksiz muhabbati o‘z ifodasini topadi. She’rning g‘oyaviy asosida Vatan ulug‘ligi, uning inson hayotidagi beqiyos o‘rni va xalqning o‘z yurtiga bo‘lgan sadoqati mujassam. Shoir uchun Vatan ulug‘ligi uning hududiy kengligi yoki moddiy boyliklari bilangina belgilanmaydi. Uning asl qadri xalqning ma’naviyati, tarixi, madaniyati, tili va insoniy fazilatlarida namoyon bo‘ladi.

Milliy g‘urur tuyg‘usi Muhammad Yusuf she’riyatida sun’iy balandparvozlikdan xoli tarzda ifodalanadi. Shoir o‘z xalqini ulug‘lar ekan, uning quvonchlari bilan birga, dard va tashvishlarini ham unutmaydi. Chunki chinakam vatanparvarlik faqat yutuqlardan faxrlanish emas, balki mavjud muammolarni his etish, ularni bartaraf etish uchun intilishdan ham iboratdir.

Shoirning “O‘zbekiston” she’rida yurtning betakror tabiati, tarixiy ildizlari va xalqning milliy o‘zligi bilan bog‘liq tuyg‘ular badiiy ifodasini topadi. Asar

o‘quvchini o‘z yurti bilan faxrlanishga, uning har bir qarich tuprog‘ini qadrlashga undaydi. Bunda Vatan obrazi lirik qahramonning shaxsiy kechinmalaridan kengroq ma’noga ega bo‘lib, butun xalqning umumiy iftixoriga aylanadi.

Muhammad Yusufning vatanparvarlik ruhidagi she’rlarida milliy g‘urur, avvalo, xalqning o‘zligini anglashida namoyon bo‘ladi. Shoir o‘quvchini o‘z tarixiga befarq bo‘lmaslikka, ajdodlar merosini qadrlashga, milliy til va an’analarni asrab-avaylashga chorlaydi. Bunday qarashlar uning she’riyatiga tarbiyaviy mazmun bag‘ishlaydi.

Muhammad Yusuf ijodidagi vatanparvarlik ruhini xalqparvarlik tushunchasisiz tasavvur etib bo‘lmaydi. Shoir uchun Vatan va xalq bir-biridan ajralmas tushunchalardir. Yurtning go‘zalligi, taraqqiyoti va kelajagi, eng avvalo, unda yashayotgan insonlarning hayoti, mehnati va ma’naviy dunyosi bilan belgilanadi. Shoir she’rlarida oddiy inson obrazi alohida ahamiyat kasb etadi. Dehqon, ona, ota, qishloq ahli, mehnatkash insonlar uning ijodida milliy hayotning tirik timsollari sifatida gavdalanadi. Ularning mehnati, orzu-umidlari va hayotiy kechinmalari orqali shoir xalqning umumiy qiyofasini yaratadi.

Muhammad Yusuf she’riyatida tarixiy xotira ham muhim o‘rin egallaydi. Chunki shoir Vatan kelajagini uning tarixiy ildizlaridan ayri holda tasavvur qilmaydi. Ajdodlar bosib o‘tgan yo‘l, ularning ma’naviy merosi, milliy qadriyatlari va tarixiy tajribasi bugungi avlod uchun ibrat maktabi ekanini ta’kidlaydi.

Tarixiy xotira insonda milliy o‘zlikni anglash tuyg‘usini kuchaytiradi. O‘z tarixini bilgan, ajdodlari merosini qadrlagan inson o‘z xalqining bugungi kuni va ertangi taqdiri uchun ham mas’uliyatni chuqur his etadi. Muhammad Yusuf she’riyatida ana shu g‘oya turli obrazlar, ramzlar va hayotiy tasvirlar orqali ifodalanadi.

Bugungi kunda yosh avlodni vatanparvarlik, milliy g‘urur, insonparvarlik va yuksak ma’naviyat ruhida tarbiyalash ta’lim-tarbiya jarayonining muhim

vazifalaridan biridir. Bu borada badiiy adabiyot, xususan, Muhammad Yusuf kabi xalq qalbiga yaqin ijodkorlarning asarlari katta tarbiyaviy imkoniyatlarga ega.

Shoirning vatanparvarlik ruhidagi she’rlari yoshlarni ona yurtga muhabbat bilan qarashga, o‘z xalqining tarixi va madaniyatini o‘rganishga, milliy qadriyatlarni hurmat qilishga undaydi. Ushbu asarlarni o‘qish jarayonida o‘quvchilar Vatan tushunchasining mohiyatini anglaydi, yurt taqdiriga daxldorlik va fuqarolik mas’uliyati haqida fikr yuritadi.

Vatanparvarlik faqat yurt haqida chiroyli so‘zlar aytishdan iborat emas. U yaxshi o‘qish, kasbni puxta egallash, halol mehnat qilish, jamiyat manfaatlarini qadrlash, qonunlarga hurmat bilan munosabatda bo‘lish va yurt taraqqiyotiga munosib hissa qo‘shish orqali namoyon bo‘ladi. Muhammad Yusuf she’riyatidagi ezgu g‘oyalar yosh avlodni ana shunday hayotiy mezonlar asosida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Shu ma’noda, shoirning adabiy merosi ta’lim muassasalarida ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar, adabiy kechalar, she’rxonlik tanlovlari va ijodiy uchrashuvlarni tashkil etishda ham muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Muhammad Yusuf she’riyati o‘zbek adabiyotida Vatan mavzusining samimiy, xalqona va ta’sirchan talqini bilan alohida ahamiyat kasb etadi. Shoir ijodida Vatan insonning tug‘ilib o‘sgan maskani, ona mehri, ajdodlar xotirasi, xalqning milliy o‘zligi va kelajak avlodlar taqdiri bilan bog‘liq muqaddas tushuncha sifatida namoyon bo‘ladi. Uning ijodida vatanparvarlik shunchaki tuyg‘u emas, balki insonning hayotiy e’tiqodi va ma’naviy mas’uliyati sifatida talqin qilinadi. Yurtni sevish, uning tarixini qadrlash, xalq dardiga sherik bo‘lish, milliy qadriyatlarni asrash va kelajak ravnaqi uchun mas’uliyatni his etish shoir ilgari surgan asosiy g‘oyalardandir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Muhammad Yusuf. Saylanma. – Toshkent: Sharq, 2007.
2. Muhammad Yusuf. Ulug‘imsan, Vatanim. – Toshkent: Sharq, 2000.

3. Muhammad Yusuf. Ko‘nglimda bir yor bor. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 1995.
4. Karimov N. XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1999.
5. Umurov H. Badiiy tahlil asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2013.
6. Rahimov E. Muhammad Yusuf she’rlarida Vatan tasviri // *Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural and Social Sciences.* – 2023. – 3-jild, 6-son. – B. 230–238.